

Neka je proklet taj moj otac, uvijek se šepurio
kad je u pitanju bila nepravda.

Bio je suputnik, pokretač
na valovima povijesti, opisivao ju je
sigurnom rukom, odlučno se bez metaka
odvažio uputiti u maglovite gradove u daljini,
dalje od košulje i suknje
koju je moja majka podigla
da bi me rodila.

Kvragu i moj otac na kojeg sam bila tako ponosna,
da sam htjela poći za njim,
maleno djetesce;
čak sam na njegovom koljenu putovala, hopa-cupa
na devi kroz pustinju s karavanom,
daleko od nje koja je još godinama
ležala jecajući u svojoj sobi,
u koju nije smio ući ni san ni svjetlo dana,
ni zrak izvana, ni tuđina
ni očevo lice da uvene jače
nego pri mojem rođenju

ali moj otac, ay ay compañoero, bio je u Čileu,
Nikaragvi, na prekooceanskom parobrodu,

u zatvoru u Boliviji s bradom, nožem i šešišrom,
misleći da je svijet premalen za njega,
a ona je sama othranila cijeli jedan život.

Tragovi mojih stopala tope se u snijegu.
Poprimaju oblik neke slučajne životinje
i odjednom nestaju na pola puta.

1

Zovem se Malva Marina Trinidad del Carmen Reyes, za prijatelje ovdje Malfje; Malva za sve ostale. U svoju obranu mogu reći da, naravno, nisam sama smislila to ime. To je učinio moj otac. Znaš ga, tog velikog pjesnika. Kao što je smišljao naslove svojim pjesmama i zbirkama, tako je i meni dao ime. Ali nikad ga nije izustio u javnosti. Moj vječni život započeo je nakon moje smrti 1943. godine u Goudi. Na mojem pogrebu bila je samo šačica ljudi. Sasvim drukčije nego na pogrebu mojeg oca, trideset godina kasnije u Santiago de Chileu.

Na način na koji se mogao ugledati i sam Sokrat, moj otac zauvijek je usnuo u bolnici Santa Maria u Santiagu, kad se stišala histerija koja ga je zahvatila nakon što je čuo za silne neljudske nepravde, tako da je on, koji je uvijek bio ljubazan i miran i ostajao hladne glave čak i u najstrašnijim okolnostima, počeo držati prodike i očajnički urlati, ukratko: divljao poput opsjednuta čovjeka, ali tu je već bio doktor u bijeloj kuti koji mu je dao injekciju za smirenje, a sladak san u koji je tada utonuo poprilično je skrenuo s puta i pretvorio se u tobogan bez kraja, pa je moj otac u trbuhu osjetio kako se lijepo počinje spuštati, dok se zapravo dizao u područje drugoga svijeta, gdje ga još dugo neću

sresti, ali gdje se on zacijelo nalazi, jer drugi svijet je velik, a osim toga, bio je potpuno mrtav, što su liječnici sutradan jednoglasno zaključili po izostanku pulsa i po nepobitnoj činjenici da su mu oči zatvorene i da se više ništa u njemu ne miče; nije bilo ni daška vjetra u njegovim udovima koji su ostali ukočeni, kao da je u istom trenutku nastupila pomrčina sunca i najljuća zima.

Namjerno sam razvukla ovu rečenicu kako bih za njezina trajanja dala ocu vremena da u miru napusti život i stupi u smrt.

Gubitak je najviše pogodio njegovu udovicu Matilde Urrutia. Naklonila se pred pokojnikom, poljubila mu ruke, potražila na podu pokraj kreveta nalivpero koje mu je iskliznulo iz ruke, pronašla ga napokon kad je kleknula i ispružila ruke pod krevet, nakon čega je promrmljala medicinskoj sestri da joj donese metlu kako bi ga mogla privući; zataknula je nalivpero za desno uho ispod nemarno spuštenog uvojka, ta vragolasta, nepopravljiva Patoja, s namjerom da njime kasnije prepiše njegova sjećanja, a poslije toga zapiše i vlastita sjećanja na njihov zajednički život.

Na pola puta njegova dugotrajnog putovanja u carstvo mrtvih odlučila sam pratiti svojeg ukočenog oca. Uхватила sam ruku kojom je pisao gotovo cijeli život pa smo tako neko vrijeme zajedno lebdjeli iznad krovova tinjajućeg Santiaga. Predsjednička palača, park, stadion, sirotinjska četvrt s radnicima i rijekom Mapocho – sve je to bilo daleko ispod nas. Moj otac nije samo gledao kako njegove prijatelje muče do smrti, nego i kako se dolje ispod njega kreće pogrebna povorka koja ga prati do njegova kamenog počivališ-

ta i koja sada teče ulicama poput živog rukavca Mapocho načinjenog od ljudi, dok sama rijeka nosi nebrojene leševe.

Odonud smo iz daljine čuli parole, Internacionalu, poklič komunističke mladeži te gotovo prohujalo, ali i dalje čujno: „¡Camarada Pablo Neruda! ¡Presente! ¡Ahora y siempre!“

I posvuda smo vidjeli kako izlaze sjenke, iz zgrada i stadiona i s polja i iz luke, i poput nas se dižu u visine.

Zapravo, ne vjerujem da me otac primijetio uza se, iako sam ga cijelo vrijeme držala za ruku. Neprestano je gledao dolje kao da pokušava zapamtiti ljudsku tragediju koja se ondje odigrava u svim svojim činovima. Sada i zauvijek. Vjetar, stanje njegova grozničava sna, kao da je imalo veću moć nad njim nego nada mnom; on se uzdizao brže od mene. Tada sam ga pustila i pratila pogledom još neko vrijeme dok mi nije nestao iz vidnog polja.

Nigdje nisam vidjela ni Federica, ni Salvadora, ni Miguela, ni Víctora. Nikoga od tog zanesenog društva koje je neprestano raslo i nikada se nije osipalo, i koje je malo-pomalo zahvaćalo dijelove svijeta, na kraju i cijelu zemaljsku kuglu, od te koterije koja ga je uvijek okruživala; nije se pojavio čak ni jedan jedini od njegovih najodanijih čitatelja kako bi prisustvovao očevu prijelazu na drugi svijet. Cijelo vrijeme sam se pitala zašto sam ga, od svih pokojnih koji su ga poznavali, smjela ispratiti jedino ja.

Sad shvaćam da je to bilo zato da tebi mogu pričati o tome.

Još sam se čudila toj nezaustavljivoj gomili koja se 25. rujna 1973. godine u Santiagu de Chileu sa svih strana prikličivala pogrebnoj povorci mojeg oca, kad sam odjednom

duboko dolje ugledala tvojeg oca. Možda mi ne vjeruješ, ali, doista, Hagar: on je bio ondje, taj visoki Nizozemac, usred nabujale rijeke živih, u kojoj je na početku bilo nekoliko stotina ljudi, a na kraju nekoliko tisuća. A što si mislila, zašto sam baš tebe izabrala da ti ispričam svoju priču? Bio je na oprezu. Otvorio je bilježnicu, sve je zapisivao olovkom, ali je pazio da ga ne uhvati jedan od *carabinerosa* koji su pomno pratili sve što se događa.

Ono što je tada napisao ostalo je sačuvano na dirljivom tajnom jeziku koji je sam izmislio, na jeziku koji je koristio kako bi se mogao izvući ako ga ipak uhvate, kao što mu se to već jednom dogodilo u Boliviji. Nekoliko godina ranije, pod diktatorom Ovandom, čamio je tri tjedna u zatvorima u La Pazu i Oruru zbog navodnih veza s gerilcima. Iz svojih nebeskih visina nagnula sam se nad hijeroglif koje je tvoj otac ondje u Čileu stavio na papir i odmah sam odgonetnula njihovo značenje.

Kad sam upila njegove riječi, pustila sam i tvojeg oca da ode i nastavila lebdjeti sama, prateći pogrebnu povorku pod mnom kao što kondor prati povorku kunića. Ponovno sam vidjela Matilde, la Patoju, kako hoda na kratkim nogama: hrabru, odlučnu, i na rubu da utone u duboku žalost koja je kap po kap počela sipiti u njezinu dušu, kao što vječne južne kiše prodiru kroz rupu na pocinčanom krovu njezine sirotinjske roditeljske kuće u Chillánu.

;

Samo, la Patoja, kako je moj otac s ljubavlju nazivao posljednju od svoje tri supruge, i što na čileanskom znači „kratekonoga“, iako ju je jednako tako volio zvati „kuštravi-

com“ ili „zamršenom glavicom“, uopće nije bila glupa! Ono „zamršeno“ iz „zamršene glavice“ odnosilo se isključivo na frizuru, a ne na glavu kao kod mene. Budući da je stanje kose promjenjivo, neovisno o samoj glavi, njezin nered nije bio nedostatak nego je u mom ocu budio nježne osjećaje. Ujutro nakon buđenja (ja sam se poput sjenke skrivala u jednoj niši, voajerka njihove sreće), kad bi je upitao: „Lijena Patojo, hoćeš li još dugo spavati?“, ti bakreni pramenovi nalikovali su na slamke i grančice od kojih im je on načinio ljubavno gnijezdo. Bio je toliko zaokupljen uvojcima te osobe, obavijao ih oko prsta, dajući im neobične oblike i milujući ih, da je mogao kakvom srednjovjekovnom redovniku izmamiti riječi: „Sve ptice su počele svijati gnijezda osim mene i tebe. Što još čekamo?“¹ No čekanje je bilo uzaludno, moj otac i Matilde nisu nikad dobili dijete. Ja sam jedini potomak kojeg je moj otac ikad stvorio.

Naravno, moj otac je toliko volio la Patoju zbog bakrene boje njezine kose, jer bakar je jedan od čileanskih nacionalnih proizvoda, a moj otac je bio lud za Čileom. On je i mrzio i volio taj metal zato što se nalazio u rukama tvrtke Anaconda Copper Mining Company, koja je svaki cent dobiven prodajom tog plemenitog metala slala u vlastite, američke džepove. Stoga jadni Čileanci nisu bili bogatiji ni za jedan cent boje bakra, nego su cijeli život ostali siromašni poput tla u sjevernoj pustinji. Nacionalizacija tih drevnih čileanskih proizvoda iskorištavanih od velikih inozemnih poduzeća, koju je tako revno započela provoditi nova vlada, dovela je do državnog udara. Multinacionalne kompanije, uz podršku Sjedinjenih Američkih Država koje

¹ najstarija poznata rečenica napisana na nizozemskom jeziku, oko 1100. godine (op. prev.)

su strahovale od druge Kube, pomogle su podmuklom generalu da dođe na vlast, a hunta je zatim prisilila demokratski izabranog socijalističkog predsjednika Salvadora Allendea da si oduzme život, što je, izravno ili neizravno, dovelo do smrti mojeg oca – ali pustimo sad to. U svakom slučaju, očev osjećaj ljubavi i mržnje prema plemenitom metalu nije utjecao na njegovu čistu ljubav prema Matilde.

Njegova prva supruga – moja majka – bila je egzotična strankinja, Nizozemka iz Batavije; njegova druga supruga, odvažna Delia, ocu je bila manje egzotična, jer je bila Argentinka; i na koncu je upecao posljednju suprugu kojoj je išla u prilog činjenica što je bila upoznata s hladnoćom i siromaštvom i s neprestanim kišama seoskoga juga Čilea, kao i on.

Očito mu se svidjela zbog onog svog mirisa gnijezda i bakrenog sjaja, jer ju je držao uza se dok ih smrt nije rastavila. A ona je sada sumnjala da smrt u koju je moj otac lagano uronio u snu nije bila prirodna. Ne, nije bilo krvi, nije se mogla vidjeti ni jedna kap! Ta smrt bila je tako savršena, tako čista; nije ostavila ni traga prljavštine, pobrinula se da joj prsti ostanu blistavo čisti, tako da ne bude nikakvih dokaza o zloj namjeri. Injekcija za smirenje koju je mojem ocu tako stručno dao doktor u bijeloj kuti, možda je zaista sadržavala otrov i zato usporedba očeve smrti sa smrću filozofa Sokrata koji je morao popiti otrov jer je navodno svojim drskim, ali vjerodostojnim govorima huškao mladež protiv vlasti, nije toliko neuvjerljiva koliko se to čini na prvi pogled. Možda je i moj otac bio ubijen zato što su mislili da mladež, a i odrasle, huška protiv vlasti.

Čak i ako to nije bio pravi otrov, kako to u jedno drugo doba misle da su utvrdili oni koji su iskopali i pregledali truplo mojeg oca, onda je ipak otrov vremena i događaja neočekivano pokosio tog pjesničkog diva oboljelog od raka prostate.

To se dogodilo pod huntom generala Augusta Pinocheta koji je sedamdesetih i osamdesetih godina dvadesetog stoljeća u Čileu provodio strahovladu koja je jedan dio stanovništva učinila ubojicama, a drugi mučenicima, i to s lakoćom kojom kovač bakra ili kakav bog kuju svoje figure u žaru borbe, dajući im različite oblike.

Jadna la Patoja, sada sama na svijetu, udovica mojeg oca, neumorna čuvarica njegovih snova i njegova ugleda, nakon očeve smrti smatrat će se zaštitnicom njegova nasljeđa. Plodove njegova literarnog stvaranja ona će predati vječnosti. Nekadašnji prijatelji intelektualci tu joj zadaću prepuštaju čiste savjesti, jer se u novom režimu odjednom žele ograditi od tog komunista Nerude, dok ja – istinski plod od krvi i mesa, iako u međuvremenu pretvorena u sjenku – nezadovoljno gledam kako ona preuzima moć nad njegovim stranicama i obilježava ih crvenim lakom za nokte i pretjerano slatkim parfemom; kako prethodnice i sljednice u očevoj strasti prešućuje i ocrnjuje, zataškava afere koje su se događale iza njezinih leđa, a sada su izašle na vidjelo, i u zvjezdane visine uzdiže veliku ljubav između sebe i mojeg oca.

Tu ljubav između sebe i mojeg oca uzdiže u još veće visine nego gdje mogu dospjeti mrtvi. Znam to sada kada sam mrtva i kada pišem kao kći kojoj je očinska ljubav bila usk-

račena. Kao sveznajuća reći ću, naravno, da je Matilde Urrutia dobro obavila svoju zadaću potajne urednice očevih memoara, iako ja u njima nisam spomenuta ni jednom riječju. Moraš mi oprostiti ove dvije strane u meni; zbunjujuće je istodobno biti zaboravljenom pokojnicom i sveznajućom besmrtnicom.

Usput, sve ovo ti pišem očevim naliivperom. Poslije ću ti ispričati kako je došlo do toga.

2

Malva – sljez – je cvijet, lijepi cvijet, a morski sljez je poseban cvijet jer raste u Čileu uz more, na mjestu koje je moj otac najviše volio. Zato je izabrao to ime za mene i, naravno, zato što se njegova majka zvala Rosa pa je cvjetno ime njegove kćeri bilo u određenom smislu i ukazivanje časti njegovoj majci. On je nije nikad upoznao jer je umrla dva mjeseca nakon njegova rođenja, previše iscrpljena porodom da bi se mogla boriti protiv tuberkuloze. Pomajka koja se brinula o njemu i koju je s ljubavlju zvao *mamadre*, zvala se Trinidad Candia Marverde. Toliko ju je silno volio da je i njoj htio ukazati čast mojim imenom; Malva pomalo zvuči kao Marverde, a treće ime mi je Trinidad.

Neki misle da se moj otac cijeli život osjećao kao polusiroče, pa zbog toga nije mogao biti pravi otac. Ne znam je li to točno. No u svakom slučaju, ja sam dobila ime po sljezu. Koliko je taj cvijet lijep, toliko sam ja bila ružna.

Znaš li zašto u Nizozemskoj taj cvijet zovu još i „sirnom travom“? Plodovi te jednogodišnje biljke imaju oblik malog koluta sira! Okrugli su i spljošteni sa strana kao prava *gouda*. Osim toga, igrom slučaja sam već 1943. godine pokopana u Goudi, a moja je glava imala isti oblik kao plod koji visi na sljezu. No moj otac, veliki pjesnik, ipak nije mogao predvidjeti takvo što kad mi je odabrao to ime